

CONCLUSIES FASE 1 – EXPERIMENT 2

- Positieve ervaring van de deelnemers: Over het algemeen tonen de verzamelde data van de nabespreking aan dat het experiment positief wordt ontvangen door deelnemers. Ze ervaren het als een vernieuwende manier om kunst te beleven en waarderen de dynamiek en energie die ontstaat tijdens de oefeningen. Ze waren enthousiast en nieuwsgierig tijdens de oefeningen. Verschillende deelnemers beschreven de ervaring van het experiment als "fantastisch" en "zalig", waarbij ze een sterke verbinding voelden met zowel de kunstwerken als de andere deelnemers. Beide deelnemers aan het focusinterview ervoeren de opstelling als een waardevolle en vernieuwende methode om kunst te benaderen. Het stelde hen in staat om diepere verbindingen met de kunstwerken te ervaren. Zowel de deelnemers aan het focusinterview als drie deelnemers in de nabespreking toonden interesse in verdere deelname aan de experimenten in de toekomst en het verkennen van nieuwe invalshoeken. Dit suggereert dat dergelijke experimenten kunnen bijdragen aan een blijvende interesse en betrokkenheid bij kunst.
 - "Ik vind dat een heel goed idee, ik vind het super interessant. Voor heel veel mensen die zich afvragen: wat heeft kunst mij te bieden, vind ik dat echt goed gedaan." – Ba. (oefening 1)
 - "Dat vind ik leuk, dat ik daar mijn eigen interpretatie aan kan geven. Volgende keer dat ik passeer, denk ik van: die is niet depressief, maar die is gewoon over iets aan het denken.... Maar je gaat er zo snel vanuit... Dus dat vind ik wel een leuk perspectief. Dat dat zo veranderd is." – Br. (oefening 1)
 - "Ik zou dat echt zo snel mogelijk uitwerken en daar een patent op pakken. Ik denk echt dat je daar niet te lang mee moet wachten want ik vind dat echt iets heel nieuws en iets heel sterk. En ik denk niet dat je nog maanden nodig hebt, om dat te onderzoeken." – Ba. (nabespreking)
 - "Je mag ons nog eens uitnodigen" – D. (nabespreking)
 - "Ja, ik wil ook nog wel eens meedoen" – Bi (nabespreking)
 - "Ja, het was een leuke ervaring. Vooral de energie dan, op het einde whow." – Br. (nabespreking)
 - "Ik weet nu niet of enthousiast het juist woord is..., ja voor mij smaakt het wel naar meer." – D. (nabespreking)
 - "Ik vind het geeft ook de toestemming om iets gewoon als een kunstwerk te mogen beleven, want ik vind... Ik heb dat niet geleerd. Allee, je weet dat dan zelf op de duur wel, maar je hebt toch het idee: kunst? ok, ik moet dat hier gaan snappen of ik snap het niet. Het doe niks en ik vind het ontslaat u eigenlijk van al die dingen, en je mag ineens je gewoon verhouden en dat is helemaal prima en ik vind het in die zin dus een cadeau omdat je voelt 'ah Ik ga vanaf nu alles op die manier eens beginnen kijken.'" – El. (nabespreking)
- Verbondenheid met het kunstwerk: Het experiment bood niet alleen een nieuwe manier om kunst te beleven, maar veranderde ook hun kijk op de impact die kunst kan hebben. De oefeningen resulteerden in een diepgaande betrokkenheid van deelnemers bij het kunstwerk, wat zich uitte in een concentratie op hun gevoel en op reflecties daarover en nieuwe inzichten. Sommige deelnemers merkten in het nagesprek en in het focusinterview op dat hun perspectief op het kunstwerk veranderde tijdens de activiteit, waardoor ze nieuwsgieriger werden en meer waardering kregen voor het werk. De onderzoeker ontving ook nadien nog berichten van de deelnemers wanneer ze dachten aan het kunstwerk, waaruit kan afgeleid worden dat het kunstwerk verder blijft nazinderen in de beleving van de deelnemers, zelfs enige tijd na het experiment (zie afbeeldingen verderop). Tijdens het experiment starten met toegankelijke, meer figuratieve kunstwerken werd gewaardeerd door deelnemers, omdat het hen hielp zich comfortabeler te voelen en deel te nemen aan de activiteit. Een hypothese is dat deze methodiek een diepgaande en persoonlijke ervaring kan bieden, waarbij deelnemers zich op een meer betekenisvolle manier verbinden met kunst en de emoties en reflecties die het oproept.
 - "Ik vind dat echt een enorme openbaring dat je niet meer kijkt van: hoe is dat nu gemaakt? Of moet ik dat nu mooi vinden of niet? Maar welk gevoel wekt dat op? Je denkt direct aan dingen, aan anekdotes. Je denkt aan momenten in uw leven. Je denkt aan gevoelens. En daardoor doet dat iets en vind ik zo super interessant...Ik vind dat een heel goed idee, ik vind het super interessant. Voor heel veel mensen die zich afvragen: wat heeft kunst mij te bieden, vind ik dat echt goed gedaan." – Ba. (nabespreking)
 - "Ja, want bij 'drieklank' denk ik ook zowat aan... Ik zie daar ook wel drie figuren in. Die twee achterste figuren, die zijn verbonden met elkaar. De derde staat ervoor. Misschien is dat afwisselend. Ik bedoel: misschien als dat verder zou bewegen, zou dan de ene figuur de andere aanraken ofzo? Dan denk ik ook zo aan vrienden, vriendschappen met drie mensen. Ja, dat zit ook wel wat in." – Sa. (oefening 3)
 - "Op dat vlak vind ik het heel interessant. Wat je in het begin ook zei: als je eruit wil stappen... Als het dan gaat over het experiment en het opstellingswerk, dat het heel open en heel ruim kan gaan. En als er iemand geïnteresseerd is om echt vanuit materialen te kijken, dat het niet persé over emotie hoeft te gaan. Dat je ook geen emotionele verbinding maar puur visuele verbinding kunt maken, en dat dat ook goed is. En dat dat vrij is, omdat dat anders ook blokkerend kan werken, vind ik, als je je zo verplicht voelt om in die emotie mee te gaan." – Ba. (oefening 1)
 - "Ik merk dat ik nu heel geïnteresseerd ben in de gelaatsuitdrukking, omdat ik dat van waar ik daarnet stond niet kon zien. Dus dan toch dichterbij gekomen om die emotie... Welke emotie is dat? Om dat te kunnen, los van de houding aan het gezicht te kunnen aflezen. En anderzijds ook weer het werk zelf. Zo eens in detail kijken hoe dat dat eruitziet. Is dat glad? Hoe is dat gemaakt? Zie je daar vingerafdrukken in? – Ba. (oefening 1)
 - "Ik was dan veel meer in mijn weerstand van dat beeld blijven hangen, denk ik. Want ik vond dat een stom beeld. Maar ja, ik dacht: 'abstract, prima'. Dus ik was daar heel hard in blijven hangen. Terwijl doordat we nu dat allemaal gedaan hadden én ik had een taak. Ik was namelijk het idee volgens u, dan verraste mij dat ook, want ik was echt verbaasd dat ik zo wat warmte naar dat beeld kreeg. Ik dacht: 'oh, het is toch een puzzel', 'oh, het is eigenlijk goed

gevonden'. Terwijl als dat als dat eerste beeld was, ja, ik was gewoon aan de andere kant van het park gaan staan. Ik had echt zoiets van: 'seg...'.
 o Je wordt ook nieuwsgieriger, want ik dacht: 'ah nu ga ik toch eens rondlopen' en dan; 'ah ja, het verandert wel'. Terwijl ikzelf had echt zo eens naar dat beeld gekeken van hier naar die boom en gedacht: 'ja ok, prima kunst'. En ik was doorgewandeld, dus ik vond dat wel fascinerend om dan te zien dat ik denk: 'ah ja, ok.' Ik vind dat wel een schoon gegeven." – El. (nabespreking)

Bericht via messenger van Br.
op 14 dec 2023

Bericht via what's app van Ba.
op 22 mei 2023

- Verschillende perspectieven: De mogelijkheid om zich in te leven in verschillende perspectieven en ervaringen droeg bij aan een verhoogd bewustzijn en begrip van het kunstwerk. Alle deelnemers merkten op dat stellen van vragen en het innemen van verschillende posities ten opzichte van het kunstwerk hen bewust maakte van de diversiteit aan reacties en perspectieven binnen de groep. Deze diverse perspectieven leidden echter niet tot conflict, maar eerder tot een groter begrip en tolerantie jegens verschillende interpretaties van kunst. Het bieden van gelijke spreektijd en het registreren van de interactie werden genoemd als positieve aspecten die bijdroegen aan een goede groepsdynamiek en een constructieve ervaring. De waardering voor verschillende perspectieven kan iets vertellen over het belang van inclusiviteit en het erkennen van diverse ervaringen binnen kunstgerelateerde activiteiten. Door verschillende perspectieven te omarmen en ruimte te bieden voor diverse interpretaties en reacties, kan deze methodiek mogelijk een inclusieve en verrijkende ervaring bieden voor alle betrokkenen.
 - o "Ik merk inderdaad, ja, ik heb een heel ander beeld als daarnet. Ik bekijk het vanuit een lager gelegen positie en ik zie het heel anders gewoon." – D. (oefening 1)
 - o "Ja, in het begin, als ze mij gepositioneerd had, zei ze: 'zie je figuren goed?'. En ik had eigenlijk zo willen staan dat ik de losse figuur zie. Maar ik zie dat dus niet meer los. En mijn indruk van dat beeld is helemaal veranderd tegenover de plek waar ik eerst zat. Nu is dat voor mij, hoe ik het zie, één figuur, dus zijn dat geen drie figuren, maar dat is eigenlijk één figuur die ik zie. Ik zie niet dat die achterste figuur los is, voor mij in mijn hoofd is dat mee verbonden met zo'n cirkel zoals die twee hier. Dus voor mij is het één figuur nu en ik voel een ongelooflijke drang om zelf te bewegen of om dat vastpakken en dat eens te kantelen, van de andere kant kant te zien. Want daarnet herkende ik mensen en nu herken ik het helemaal niet meer, herken ik er helemaal geen figuur meer in. Dus dat is echt iets helemaal anders geworden." – Ba. (oefening 2)
 - o "Ik vind het wel tof om het zo uitgeschreven te zien. Dat is misschien helemaal niet hetgeen wat het is. Maar ik vind het wel tof dat dat een verhaal wordt. Van: ah ja, daar kan ik eigenlijk wel mee leven." – Sa. (oefening 2)
 - o "Ik vind ook inderdaad, dat dat een heel mooi verhaal is geworden. Van het abstracte van: wat is dat? Dat je inderdaad een verhaallijn erin krijgt. Vind ik ook super interessant." – Br. (oefening 2)
 - o "Ik vind dat leuk zo dat iedereen uit zijn standpunt een werk anders ziet. Dat vond ik wel het leukste. Dat het ook verder doet nadenken. En zo: 'ah daar zit wel iets in zo'. Dat vond ik vooral het interessantste. Dat dat ook een gesprek opwekt. Dat je een conversatie krijgt van iedereen van: 'ah, ik zie dat zo' en dat je het je toch zowat... Niet beïnvloedt, maar dat dat je wel tot denken aanzet. Dat vond ik wel leuk. Ik vind dat wel plezant, vooral dat laatste, vond ik een hele leuke." – Br. (nabespreking)
 - o "Dat maakt het niet saai. En dus als we alle zes stil zouden moeten staan, dan ga je op de duur afdwalen met je gedachten en maar nu ben je tegelijk nog aandachtig van wat is die persoon over dat kunstwerk aan het vertellen en daar bouw je daar zelf wat verder op. Dus je blijft bezig met wat er gebeurt en wat je voelt..." – Sa. (nabespreking)
- Veiligheid en vertrouwen als essentiële elementen: Een veilige en ondersteunende omgeving bleek cruciaal voor het succes van dit experiment. Beide deelnemers aan het focusinterview gaven aan dat ze zich meer openstelden en comfortabel voelden om hun gedachten en emoties te delen in een omgeving waarin ze zich veilig voelden. De setting van de activiteit, inclusief de kleine groepsgrootte en een zachte, ondersteunende sfeer, werd gewaardeerd omdat het deelnemers hielp om zich meer open te stellen en verbinding te maken. Het bieden van een veilige omgeving en de

opbouw van de oefeningen hielp de deelnemers ook om drempels te overwinnen, zoals terughoudendheid en onzekerheid, en moedigde hen aan om actief deel te nemen aan de activiteit. De activiteit bood deelnemers de ruimte om zichzelf te zijn en hun ervaringen op hun eigen tempo te verkennen, wat bijdroeg aan een gevoel van veiligheid en acceptatie. Door te zorgen voor een veilige en ondersteunende omgeving kan de methodiek dus een positieve en constructieve ervaring bieden voor deelnemers, waarin ze zich vrij voelen om zichzelf te uiten en hun gedachten en emoties te delen. Voldoende opwarming blijkt hierbij van cruciaal belang en werd door sommige deelnemers in het begin nog wat gemist.

- "Ik wil dat wel, maar ik kan het niet. Nee. Het is te ver, vind ik. Nee, dat is zo niet mijn ding. Er zijn andere dingen wel, maar dat kan mijn gedachtegang zo niet" – Br. (oefening 1)
 - "Ik denk misschien ook omdat ik denk dat ik inderdaad 'nee' zei in het begin... Je bent nog niet opgewarmd, vond ik en je zit met allemaal mensen die je niet kent en je bent altijd wat terughoudender. Bij de laatste oefening was je eigenlijk al wat opgewarmd: 'oh we kennen elkaar al een beetje' en waardoor dat vlotter verloopt. En dat je ook al minder nadenkt over wat ga ik hier allemaal zeggen. In het begin heb je veel harder: 'damn, ik moet het juiste zeggen'. Die druk ligt veel hoger, en met dat het evolueert dat je wat meer ontspannen bent. Dus ik denk dat ik dat nu nog eens een derde keer zou moeten doen aan het beeld, zodat dat vlotter en vlotter gaat verlopen, zoiets." – Br. (nabespreking)
 - "Ik denk voor mij dat de laatste oefening anders aanvoelt omdat je dat dan tezamen als één geheel aan het doen bent en dat je de oefeningen ervoor eigenlijk als individu doet. Ik denk dat dat misschien voor meer onzekerheid of weerstand zorgt omdat je je dan op een andere manier laat zien dan dat je eigenlijk samen in één opstelling zit." – Bi. (nabespreking)
 - "Ik denk dat die voorbereidende fase ook wel nodig is om zeker in je lichaam te zakken want als je aankomt en dan ineens bij dat werk gaat staan, dan zit je nog niet in je lichaam en te veel in je hoofd. En dan heb je een ander antwoord dat je gaat geven." – Bi. (nabespreking)
 - "Dat eerste, dat heeft wel heeft wel gewerkt, maar niet zoals die Drieklank. Ik denk dat ik misschien ook nog niet voldoende in mijn lichaam zat. Misschien...Want als ik dat nu zo zeg dan lijkt... Dan was ik gewoon te veel aan het denken en bezig met wat doet de rest, vanuit een onzekerheid, vermoed ik dan. Dus als je misschien al langer met de groep bezig bent en dat zou later gekomen zijn, dat werk, had dat misschien wel gewerkt bij mij. Dat weet ik niet. Ja, misschien gewoon de start van de sessie en die onzekerheid. Ja, vanuit een eigen gevoel." – Bi (focusinterview)
- Het belang van groepsdynamiek: De groepsdynamiek speelde een cruciale rol in de ervaring van de deelnemers tijdens de kunstbelevingsactiviteit. Alle deelnemers ervaren een sterke dynamiek binnen de groep tijdens het experiment, wat resulteert in verbondenheid en collectiviteit. De collectieve oefeningen werden over het algemeen positiever ontvangen dan de individuele oefeningen, omdat ze minder weerstand opriepen en meer verbondenheid creëerden tussen deelnemers. De deelnemers deelden tijdens de nabespreking observaties over hoe de groepssfeer en interactie evolueerden tijdens verschillende oefeningen, waarbij sommigen opmerkten dat ze zich meer verbonden voelden naarmate de activiteit vorderde. De kleine groepsgrootte werd benadrukt als bevorderlijk voor een kwalitatieve ervaring en concentratie, waarbij deelnemers zich meer op hun gemak voelden om hun gedachten en emoties te delen. Deze openheid droeg bij aan een diepere betrokkenheid en verbondenheid tussen deelnemers. De activiteit werd zelfs door meerdere deelnemers gezien als een manier om sociale interactie te bevorderen, zowel binnen vriendengroepen als families. De methodiek zou dus hypothetisch kunnen bijdragen aan een gevoel van verbondenheid tussen de deelnemers door een omgeving te creëren waarin deelnemers zich vrij voelen om hun gedachten, emoties en perspectieven te delen.
 - "Ik vind het ook tof dat dit in groep is en dat je wel heel vrij bent om te doen en laten wat je wilt. Dat is wel een voorwaarde. Doordat in groep is, doe je het ook. Als ik hier alleen zou rondlopen zou ik dat niet doen. Je hebt ook wel ergens die aanmoediging nodig, vind ik, om dat te doen." – Ba. (oefening 1)
 - "Dat mensen zich niet geremd voelen om door de groepsdruk ergens in mee te gaan, vind ik wel belangrijk...ja." – Ba. (oefening 1)
 - "Ik vind ook wel het woord dat bij mij ook opkwam en dat we daarjuist ook al een beetje gezegd hebben, is dat je toch ook een beetje verbondenheid creëert tussen degenen die eraan deelnemen en dat dat eigenlijk wel leuk is dat je dat inderdaad met familie of met vrienden zou doen omdat je dan samen eigenlijk iets aan het doen bent en je geraakt geconnecteerd tot het kunstwerk vanuit verschillende facetten, dus dat vind ik wel een leuk geheel." – Bi (nabespreking)
 - "Het groepsgebeuren. En dat vind ik misschien ook nog wel interessant. Het groepsgebeuren dat je dat kunt delen met elkaar wat je ziet of wat je voelt rond een kunstwerk, maakt ook dat je er anders kunt naar kijken door te connecteren met van: hoe ziet iemand anders dat? Want je kijkt altijd op uw eigen manier naar iets he?" – Bi (focusinterview)
 - Reflectie en introspectie: Uit de nabespreking en de focusinterviews blijkt dat ook deze aspecten belangrijk zijn. De deelnemers ervoeren een mix van reflectieve momenten waarbij ze dieper nadachten over hun eigen reacties en emoties, evenals meer speelse en luchtige momenten waarbij ze genoten van de ervaring zonder diepgaand te graven. Zowel Bi als Ba reflecteerden in de focusinterviews op inzichten over henzelf en hun relatie tot kunst. De balans tussen diepgaande reflectie en ontspannen introspectie lijkt belangrijk te zijn voor het succes van de activiteit. Bovendien kan de methodiek een veilige ruimte bieden waarin deelnemers zich vrij voelen om zichzelf te verkennen en hun gedachten en gevoelens te delen met anderen. Sommigen deelnemers toonden tijdens de nabespreking zelfs interesse in een nog meer diepgaande analyse van de ervaring. Deze methodiek kan mogelijks dus leiden tot persoonlijke groei, zelfbewustzijn en een dieper begrip van zichzelf en anderen. De aspecten van reflectie en introspectie kunnen we relateren aan het *Museum Effect* van

Smith dat aantoont dat mensen kunst gebruiken als een springplank om zich te bezinnen en te overpeinzen over zaken die belangrijk voor hen zijn in hun leven (Smith, 2014, p.101). Meer over het museum effect is te vinden in de begrippenlijst bij de onderzoeksregistratie.

- “Ja, dat vind ik wel interessant, want bij de eerste oefening wou ik eigenlijk daarnaast gaan zitten en dan zag ik dat de meeste mensen dat gevoel niet hadden. En dan dacht ik van: oei, misschien toch te direct en dan was ik eigenlijk beginnen nadenken: zou ik dat in het echte leven ook doen? Eigenlijk dacht ik: niet persé. Als ik iemand niet zou kennen, eigenlijk niet.” – Bi. (oefening 1)
- “Maar dat vind ik ook wel fascinerend. Door andere mensen andere dingen te horen zeggen, dat je ook los van dat werk, dat je ook wel ziet hoe mensen anders in elkaar zitten. Als je spreekt over: hoe is dat gemaakt of hoe kan dat zo blijven liggen? Ja, dat is ook super fascinerend. Dat is ook omdat dat iemand is die van karakter, dat dat gewoon een ander soort persoon is, die dus voldoening uit andere dingen haalt. En dat is wel fascinerend ook, voor sommige mensen inderdaad dat troostgevoel, hoe dat andere mensen... En dat dat allemaal gewoon wel evenwaardig is...” – Ba (oefening 1)
- “Dit prikkelt wel en maakt je er wel nieuwsgierig naar. En ik vind dit een heel fijne manier. Ook al was dat misschien nu niet de bedoeling, maar dat geeft wel weer zo een inzicht voor mijzelf. Enerzijds zei ik dan tegen Br. 'we hebben die discussie gehad' en nu begrijp ik wat je zegt, anderzijds stonden we bij dat kunstwerk en dacht ik 'ah, kan ik me misschien toch wel verliezen in de details. En wél geïnteresseerd zijn in het verhaal erachter.' Misschien is het wel fijner om eerst zelf eens te kijken naar het kunstwerk. Dus zonder het verhaal te weten en achteraf het verhaal te kennen van de kunstenaar.” – D. (nabespreking)
- “Je verbindt met het kunstwerk. Maar het is ook een proces dat je in jezelf kunt gaan observeren van: hoe reageer ik daarop en wat voel ik...” – Bi (nabespreking)
- Actieve lichamelijke betrokkenheid lijkt een cruciaal aspect te zijn van de kunstbelevingsactiviteit, zoals blijkt uit de verschillende methodologische verslagen en focusinterviews. De deelnemers rapporteerden dat ze zich op verschillende manieren fysiek engageerden met de kunstwerken, zoals door het innemen van verschillende posities en het bewegen door de ruimte om hun reacties in te voelen en uit te drukken. Deze actieve betrokkenheid bij de kunstwerken hielp hen om een diepere verbinding te voelen en hun ervaringen op een meer intuïtieve manier te verkennen. Bovendien kan de fysieke interactie met de kunstwerken bijdragen aan een meer holistische ervaring, waarbij zowel cognitieve als sensorische aspecten worden aangesproken. Dit kan leiden tot een verhoogd gevoel van betrokkenheid, plezier en welzijn bij deelnemers. Hiermee bevinden we ons op het terrein van embodied knowledge, een begrip dat uitgelegd wordt in de begrippenlijst en verder uitgediept wordt bij het theoretisch kader in de onderzoeksregistratie.
 - “Ik ga in eerste instantie eens kijken: is dat een natuurlijke houding? En hoe kan je die houding aannemen? En dan merk ik door dat te doen dat ik niet zo lenig ben en dat mijn hand begint te tintelen en te slapen en dat mijn rug stijf is. En dat ik nooit in zo'n houding lang zou kunnen blijven zitten. En dan bedacht ik: ja, iedereen heeft zo... Elk persoon heeft zo van die bepaalde houdingen. Mijn vader kan zo in een bepaalde houding zitten die heel herkenbaar is en soms herken je die bij uzelf ook dat je hetzelfde doet. Dat vind ik ook wel interessant dat mensen zo, bedenk ik dan, mensen hebben zo hun houding. Dat was dan iets dat gaandeweg kwam. Maar het eerste ding was: ik ga eens proberen die houding aan te nemen en zien wat dat doet. Het lijkt mij in ieder geval geen comfortabele houding, voor mij niet, om zo na te denken over iets. Ik moet mij echt forceren.” – Ba. (oefening 1)
 - “Ja, ik voel dat mijn lichaam heel hard naar achter gaat en dan dacht ik van: Huh? Mijn lichaam doet... Is dit een normale reactie? Ik denk van niet. Dus ik voelde ook dat ik precies wat naar achter moest gaan staan, omdat ik denk dat de titel pas vrij laat is gekomen.” Bi. (oefening 2)
 - “Ik heb nog altijd heel sterk de neiging om het beeld aan te raken.” – D. (oefening 2)
- Tijdsbeleving en aandacht: Uit de verschillende verslagen en focusinterviews blijkt dat de tijdsbeleving een belangrijke rol speelt tijdens het experiment. De duur van de activiteit, de timing van de verschillende oefeningen en de aandacht voor de spanningsboog van de deelnemers hebben allemaal invloed op hoe de activiteit wordt ervaren. De aandacht van de deelnemers bleef gedurende het hele experiment gericht op de oefeningen, wat aangeeft dat de methodiek hen boeide en uitnodigde tot actieve deelname. Deelnemers gaven collectief aan dat de tijd voorbij leek te vliegen.
 - “Het was rap voorbij vond ik, op het einde dacht ik: 'oh oh t is gedaan'. Dat had ook nog wat langer mogen duren. Dat was ook prima geweest.” – El. (nabespreking)
 - “Ik vond het kei boeiend. En inderdaad, dat vraagt zo om meer. Ik had zo nog graag een werk extra gedaan.... Je bent opgewarmd. In dat eerste gedeelte was nog wat (kreunt).... Dus ik vind inderdaad dat de opwarming wel wat langer mag zijn om elkaar beter te leren kennen omdat het inderdaad met verschillende personen is. Maar met het tweede, met dat abstract beeld, Ja, je geraakt zo in een 'zone' en 'komaan, op het volgende'. Ik vond dat heel fascinerend.” – Br. (nabespreking)
 - “Ik was zeker met dat tweede kunstwerk niet bezig met de tijd. Dat te lang zou duren of te kort? Als ik mij nu goed kan herinneren, denk ik dat ik daarna nog dacht: ah, dat had misschien nog wel ietsje langer mogen duren. Ik weet eigenlijk niet zo goed. Het was zeker niet te lang.” – Bi (focusinterview)
- Therapeutisch aspect: Uit de verschillende verslagen en interviews blijkt dat de kunstbelevingsactiviteit diverse therapeutische aspecten heeft, hoewel het primair gericht is op kunstbeleving en niet op therapeutische behandeling. De activiteit biedt deelnemers een veilige ruimte voor expressie, zelfreflectie en introspectie, wat kan bijdragen aan

persoonlijke groei en welzijn. De interactieve en participatieve aard van de oefeningen stimuleert emotionele expressie en diepgaande betrokkenheid bij het kunstwerk, wat therapeutisch kan zijn voor deelnemers. Bovendien kunnen de groepsdynamiek en het delen van ervaringen binnen de groep een gevoel van verbondenheid en gemeenschap bevorderen, wat ook therapeutisch kan werken. Er wordt door sommige deelnemers tijdens de nabespreking wel gewaarschuwd voor een te therapeutische benadering. Andere deelnemers zien dan weer het potentieel van verdieping door het therapeutische aspect van de experimenten. De nadruk moet volgens de deelnemers echter wel liggen op kunstbeleving en niet op therapeutische verwerking. Er werd ook discussie gevoerd over de term "opstellingswerk", die mogelijk een therapeutische connotatie heeft en sommige mensen zou kunnen afschrikken. Een heroverweging lijkt belangrijk voor een bredere acceptatie, waardoor het de toegankelijkheid van het experiment kan vergroten. De invloed en de risico's van de therapeutische benadering kwam ook aan bod tijdens gesprekken met enkele experts (o.a. tijdens de research days) (L. Sobral, Research Days, 7 oktober 2023; M. Van Gastel; D. Baars, 2 december 2023; R. Reinsma, expert talk, 16 januari 2024).

- "Ik vind dat die dingen echt zeker heel boeiend kan zijn maar inderdaad ook geen must, het mag inderdaad ook wel eens luchtig zijn." – D. (nabespreking)
- "Ik denk hoe dat je het ook omschrijft, dat het wel iets meer is dan kunstbeleving, misschien dat niet iedereen het zo ervaart. Maar dat denk ik ook: zoals we het nu hebben gedaan, is het ook wel toegankelijker. Ja, da's ook wel fijn. Voor mensen die er absoluut nog geen ervaring mee hebben, vind ik dit het hele mooie insteek." – D. (nabespreking)
- "Ik zei het daarstraks, er is weinig gekomen rond emotie rond dat beeld, maar eigenlijk is dat goed, dat er niet op je emotie werd gefocust, want het gaat wel over kunstbeleving. We zijn hier niet bezig met een therapeutische sessie, je kan wel in jezelf een aantal dingen naar boven laten komen terwijl iemand anders aan het praten is. Maar het gaat niet over die mens, het gaat over kunst beleven. Ergens denk ik wel dat je de juiste thema's hebt gepikt om de opstelling te gaan doen, zodanig dat we niet vervallen in die emotie.... Het gaat niet over therapie, het gaat over kunstbeleving." – Sa. (nabespreking)
- "Als je geen zin hebt om rond uw emoties te werken vind ik het wel iets dat je denkt: 'bwoa, ik moet er eens over nadenken'. Terwijl het is juist heel veilig, je hoeft niks bij uw eigen emoties te doen en daarom vind ik het wel heel boeiend en een beladen term...(opstellingswerk)" – El. (nabespreking)
- "Als je een breder publiek wilt bereiken, en ik denk dat dat zeker kan, want het is echt iets dat toegankelijk is voor iedereen, dan weet ik niet of de benaming misschien toch wat afschrikt bij sommige mensen, tenzij dat je het wat concreter maakt in uw intro, denk ik" – Sa.(nabespreking)

Op basis van deze analyse kunnen we concluderen dat het experiment over het algemeen succesvol was, met positieve reacties van de deelnemers. De conclusies tonen aan dat de inzet van opstellingswerk als methodiek bij kunstbeleving een waardevolle en impactvolle manier kan zijn om verbondenheid, introspectie en emotioneel welzijn bij deelnemers te bevorderen.

Suggesties op het niveau van de verbetering van de methodiek

- **Achtergrondinformatie:** Sommige deelnemers geven tijdens de nabespreking aan dat het toevoegen van educatieve elementen, zoals achtergrondinformatie over kunstwerken en kunstenaars, kunsthistorische context de ervaring zou kunnen verrijken en hen zou helpen om nog meer verschillende perspectieven te verkennen. Dit aspect kwam ook aan bod tijdens een gesprek met J. Van Hest en L. Sobral (Research Day, 7 oktober 2023) en tijdens een gesprek met J. Schrauwen (expert talk, 20 april 2024).
- **Het belang van toegankelijke kunstwerken:** Het starten met toegankelijke, meer figuratieve kunstwerken werd gewaardeerd door enkele deelnemers. Dit hielp hen om zich comfortabeler te voelen en deel te nemen aan de activiteit. Een zorgvuldige selectie van kunstwerken lijkt dus essentieel om de ervaring te verrijken en de deelnemers te betrekken.
- **Duidelijkheid over rollen en verwachtingen:** Het is belangrijk om duidelijkheid te verschaffen over de rollen binnen de activiteit, zoals de rol van de vraagsteller bij de opstelling. Tijdens het experiment bleek dat er verwarring was over de inhoud van de rol van de vraagsteller bij de laatste oefening. Meer duidelijkheid over de verwachtingen ten aanzien van de vraagsteller kan de druk verminderen en deelnemers helpen zich comfortabeler te voelen bij het proces. Er is ook meer kader nodig bij de tweede oefening: wat zijn 'aspecten van het kunstwerk'?
- **Het effect van de gestelde vragen:** Ba benadrukte tijdens het focusinterview het effect van de vraag om een positie in te nemen ten opzichte van het kunstwerk. Hij merkte op dat alleen al het stellen van de vraag hem in beweging zette en bewust maakte van zijn eigen standpunt en reactie. Bi vond bepaalde vragen dan weer te open en vaag, wat haar onzekerheid vergrootte. Ze suggereerde dat meer concrete vragen haar mogelijk zouden helpen om beter te kunnen reageren en meer in het gevoel te komen, bijvoorbeeld in de tweede oefening rond 'aspecten' van het kunstwerk. Ook tijdens het experiment zelf gaf één deelnemer aan tijdens deze oefening dat de opdracht 'te ver' voor haar ging en te onduidelijk was, waardoor ze niet in de oefening wilde stappen. Daarom is het aangewezen om de vraagstelling tijdens de oefeningen te verbeteren om de deelnemers te helpen dieper in de kunstwerken te duiken en hun ervaringen beter te articuleren. Concrete en gerichte vragen kunnen de betrokkenheid en reflectie vergroten.

- Individuele versus collectief: Hoewel de groepssetting als comfortabel werd ervaren, boden individuele oefeningen ook een gevoel van veiligheid en autonomie. Dit benadrukt het belang van een evenwicht tussen collectieve en individuele ervaringen.

Deze bevindingen worden gebruikt om het ontwerp van de toekomstige experimenten te verbeteren en de kunstbeleving verder te verdiepen.